

INVESTIGACIÓ ANTROPOLÒGICA I PATRIMONIALITZACIÓ¹

ALBERT MONCUSÍ FERRÉ
DEPARTAMENT DE SOCIOLOGIA I ANTROPOLOGIA SOCIAL
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

RESUMEN

AQUEST ARTICLE TRACTA SOBRE LA RELACIÓ ENTRE INVESTIGACIÓ EN ANTROPOLOGIA SOCIAL I PATRIMONIALITZACIÓ. DE PRIMER, ES DEFINEIXEN ALGUNS CONCEPTES CLAU, COM ETNOLOGIA, CULTURA I PATRIMONI ETNOLÒGIC, NECESSARIS PER SABER EN QUÈ CONSISTEIXEN ELS PROCESSOS D'INVESTIGACIÓ ANTROPOLÒGICA I PATRIMONIALITZACIÓ. EN SEGON LLOC, ES POSA ESPECIAL ATENCIÓ A LA RELACIÓ HISTÒRICA ENTRE PATRIMONIALITZACIÓ, TERRITORI I IDENTITAT. A PARTIR DE LA CONSIDERACIÓ DE DIFERENTS CASOS, I SOBRETOT A PARTIR DE DUES RECERQUES ESPECÍFIQUES, ES CONCLOU QUE PER A DUR A TERME UN PROCÉS DE PATRIMONIALITZACIÓ ES FA IMPRESCINDIBLE LA TASCA D'AGENTS DIVERSOS, ENTRE ELS QUALES ES COMPTE ELS ANTROPÒLEGS I LES INSTITUCIONS POLÍTIQUES. AIXÍ MATEIX S'APUNTA QUE SENSE EL SUPORT D'UN "ETHNOS", TANT ELS PROCESSOS DE PATRIMONIALITZACIÓ COM LA INVESTIGACIÓ ETNOLÒGICA PERDEN SENTIT. FINALMENT, LA INVESTIGACIÓ EN PATRIMONI ES PRESENTA COM UNA ACTIVITAT RELACIONADA AMB UN COMPROMÍS PEL DESENVOLUPAMENT D'UNA SOCIETAT EN UN TERRITORI DETERMINAT.

Introducció

L'Antropologia Social i Cultural té com un dels seus camps de treball el Patrimoni etnològic. Com ha suggerit Montserrat Iniesta (1994), tant la definició dels patrimonis i la seva institucionalització a través dels museus com el

desenvolupament de la disciplina són processos històrics profundament relacionats. La definició del camp etnològic està vinculada en diversos països europeus, abans de mitjans del segle XX, als estudis sobre societats i cultures tradicionals en societats rurals. Les ma-

¹ Una de les recerques en què es basa aquest text s'està realitzant en conveni amb la Diputació Provincial de València. L'altra va ser efectuada per encàrrec de la Fundació Reig i sota la coordinació d'Isabel de la Parte. A tots ells, gràcies.

teixes que eren font de patrimonialització. La història de la disciplina acadèmica i la de les polítiques de patrimoni cultural i etnològic en diversos països corren camins que coincideixen. Els punts de confluència són, fonamentalment, les definicions de patrimonis, identitats i cultures.

L'objectiu d'aquest article és explorar la relació entre investigació antropològica i patrimonialització. Un primer pas en la reflexió passa, precisament, per la definició dels conceptes d'Etnologia, Patrimoni etnològic i cultura. Un segon pas va en la línia de mostrar com la investigació etnològica té un paper en els processos de patrimonialització, al temps que aquests estan relacionats amb una definició d'identitat col·lectiva. Enfocarem la relació entre el procés d'investigació antropològica i els processos de patrimonialització, tot distingint agents i pràctiques que conflueixen en els nivells polític i acadèmic. Una part de la reflexió en aquesta segona línia partirà de dues recerques concretes en el camp del patrimoni ubicades a Andorra i al País Valencià.

Etnologia i cultura

Des que treballo en el camp de l'Antropologia Social i Cultural, en més d'una ocasió m'han preguntat en què consisteix la meva feina. Segons els casos he respost que feia una mena de Sociologia, que estudiava les cultures o, més pròpiament, pràctiques culturals o, quan m'ha fet la pregunta una persona francesa, que feia recerca en "Ethnologie". Quan la professió no està molt

consolidada, cal cercar recolzament en sinònims, i un dels que he anomenat (Etnologia) és especialment important en la definició d'un dels possibles camps de treball de l'antropòleg: el Patrimoni etnològic. Però, què és l'Etnologia?

A grans trets, podem adoptar dos grans criteris a l'hora d'assajar una definició. El primer té a veure amb una concepció de les diverses fases que se segueixen en els estudis antropològics, el segon, amb la història de l'Antropologia. El criteri de les fases el suggereix el postulat de Lévi-Strauss segons el qual l'Etnologia és el coneixement i explicació de les pràctiques i maneres de pensar d'un grup humà particular, mentre l'Etnografia en seria la descripció. Per la seva banda, l'Antropologia esdevindria l'establiment de conclusions universals en l'estudi dels trets socials i culturals de la humanitat en el seu conjunt, tenint en compte el coneixement etnològic sobre diferents grups particulars (Lévi-Strauss 1979). Segons aquest primer punt de vista, l'Etnologia seria una fase específica d'un procés de coneixement més general, que partiria fonamentalment de l'estudi de societats allunyades en l'espai i/o el temps respecte d'una societat de la qual procedia l'investigador. L'especialització en l'alteritat i la instauració del treball de camp com a mètode bàsic serien els dos pilars de la constitució de la ciència antropològica com a disciplina específica, amb diferents fases: etnogràfica, etnològica i antropològica.

El segon criteri en la definició d'Etnologia se centra bàsicament en la his-

tòria de la disciplina antropològica en diferents contextos acadèmics. Aquest desenvolupament històric ens ha deixat com a herència una multiplicitat de noms per a parlar d'una mateixa cosa. Per exemple, la "Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology" (escrita per autors que han fet carrera, en la majoria de casos, en universitats anglo-saxones) comença de la següent manera la seva definició de "Ethnology":

En un sentit ampli, un sinònim de Antropologia Social o Cultural (Barnard i Spencer, 2001:604).

Allò que a França es denomina Etnologia, a Anglaterra rep el nom d'Antropologia Social i, a Estats Units, Antropologia Cultural. Per la nostra banda, a l'Estat espanyol parlem bàsicament d'Antropologia Social i Cultural, i en alguns casos d'Etnologia. Tots aquests noms fan referència a l'estudi de les societats humanes i de les seves pràctiques culturals, que implica enfocar, sovint de forma comparativa, les estructures, institucions, composició, normes, rols, creences, valors i relacions internes, la tecnologia d'una societat i també la relació entre societats diferents. D'on arribem a la conclusió que qualsevol producció humana (social, cultural) pot ser objecte d'estudi antropològic. Des d'aquest punt de vista, Etnologia esdevé sinònim d'Antropologia Social i Cultural.

En aquest text adoptarem el segon criteri. Per tant, considerarem que Etnologia és sinònim d'Antropologia Social i Cultural i, en conseqüència, que el coneixement i l'estudi antropològic de grups humans particulars constitueix tant l'Etnologia com l'Antropologia Social i Cultural. La institucionalització i desenvolupament de la disciplina acadèmica han anat molt lligats a diverses fonts de reflexió sobre la humanitat, d'entre les quals destaquen els processos de colonització i el sorgiment de la ideologia romàntica constitutiva del folklorisme (Lévi-Strauss 1976). Així, a partir del darrer quart del segle XIX, i fins els anys cinquanta del segle XX, els antropòlegs europeus ens vam dedicar a l'estudi de formes d'organització social i cultures "tradicionals", concebudes com a relatives a l'àmbit del passat i caracteritzades sovint per la transmissió oral del coneixement².

Avui, no obstant, les unitats d'observació antropològiques es poden trobar en el terreny de les antigues metròpolis i de les societats urbanes modernes. Per tant, estudiem societats humanes més properes al que seria un reconeixement en elles d'un "nosaltres" present. Així, tota recerca etnològica implica l'estranyament davant "l'altre" o a causa una mirada diferent sobre la pròpia realitat. Dit d'una altra manera, els antropòlegs estudiem quelcom que ens és estrany o mirem allò quotidià com si fos insòlit.

² Aquest punt cronològic —mitjans de segle XX— vindria marcat a Europa pels estudis de l'Escola de Manchester. A Estats Units aquest salt epistemològic l'havia realitzat anteriorment l'Escola de Chicago.

Bona part d'aquest coneixement passa per la descripció i anàlisi de pràctiques culturals. Per això, i perquè en alguns casos els patrimonis es defineixen com a "cultura", es fa necessari que mirem de definir a què ens referim quan utilitzem aquesta paraula.

La primera definició antropològica de cultura és la que el 1871 formulà Edward B. Tylor, per qui es tractava de formes de comportament, hàbits, lleis, produccions materials i creences d'un grup humà. Franz Boas afegí, el 1898, la idea que hi havia múltiples cultures formades per síntesis històriques d'elements originats en espais i temps diferents. Les cultures, aleshores, no serien quelcom inat, sinó après. El desenvolupament posterior de l'Antropologia Social i Cultural presenta la cultura en un sentit latent, com un entramat que dóna significat al món en cada societat humana; un filtre pel que es reconeix el món que ens envolta, els objectes, les pràctiques i els discursos que el constitueixen. En un sentit manifest, la cultura és concebuda com un conjunt de símbols que visibilitzen la diversitat humana. En aquest sentit, es relaciona amb la identitat.

A partir d'Antoni Ariño (1997), podem suggerir una definició que condensa el que s'ha vist fins aquí: les cultures són síntesis històriques d'elements diversos, en constant actualització, que practiquen els membres de societats humanes. Es tracta d'estrís de coneixement i classificació de la realitat, pels quals passa la seva concepció en un nivell simbòlic (de llenguatge, normes, explicacions, interpretacions...), que externa-

ment es manifesten com a diverses, i que practiquen i comparteixen grups específics. Són apreses i aprehensibles i, sobretot, no són essències immutables, sinó quelcom que canvia.

Són els subjectes, en la seva vida quotidiana, els qui, amb pràctiques i discursos, fan aprehensibles les cultures, i els antropòlegs mirem de sistematitzar una descripció d'aquest procés d'aprehensió a través de la recerca. Per tant, les cultures no són entitats homogènies. La seva unitat té un caràcter formal que es manifesta en pràctiques i discursos amb els quals s'organitza la diversitat en la conducta. Aquesta organització pren cos a través de reiteracions i convencionalismes que els propis actors, o un observador extern, poden presentar com a prova d'homogeneïtat interna i d'unitat. De manera que les cultures són recursos que es transmeten, s'hereten, es modifiquen, desapareixen, s'expressen en la pràctica i es construeixen quotidianament (Garcia 1998:13-14). Des d'un punt de vista "etic", les cultures són canviants i heterogènies, mentre que des d'un punt de vista "emic" són percebudes com homogènies, estàtiques i immanents. En aquest darrer cas, propis i estranys les lliguen a la identitat de grups particulars als qual es considera que pertanyen. La construcció social del Patrimoni etnològic entra de ple en aquesta relació entre cultura i identificació col·lectiva.

Antropologia i Patrimoni etnològic

En un article recent, Joan Prat es feia ressò dels diferents noms amb què es

denomina un mateix tipus de patrimoni. Citava, concretament, els termes patrimoni etnogràfic, Patrimoni etnològic, patrimoni antropològic, patrimoni modest, patrimoni cultural i Cultura (Prat 1999:96). Els dos darrers tenen l'inconvenient de confondre cultura i patrimoni, quan en realitat es tracta de coses diferents³. El nom que aquí utilitzarem serà el de Patrimoni etnològic. Fonamentalment l'escollim perquè és el que probablement més s'usa tant en el món acadèmic com en el terreny de la museologia. Ara bé, què és allò que anomenem així?

En referència al terme genèric de "patrimoni", podem dir que es tracta de béns que es transmeten intergeneracionalment. D'acord amb Joan Prat, els diferents tipus de patrimoni esdevenen béns simbòlics que en cada moment històric son considerats susceptibles de ser investigats, conservats, difosos i restituits. La selecció resulta, en bona part, d'un consens en cada disciplina científica (Prat 1999:94). És a dir que amb la seva pràctica els arqueòlegs, per exemple, tenen clar quins béns integren el patrimoni arqueològic, els artistes l'artístic i els arquitectes l'arquitectònic. Així, els etnòlegs hauríem de ser capaços de definir quins béns conformen el conjunt simbòlic constitutiu del Patrimoni etnològic.

Seguint el mateix criteri, el camp d'estudi de l'Etnologia delimitaria el camp de creació de Patrimoni etnològic. Montserrat Iniesta (1994) ha explicat, per exemple, com en el cas de França la definició de l'Etnologia com a disciplina implicà una preocupació inicial per l'estudi i conservació de la societat tradicional francesa. Posteriorment, els anys cinquanta i seixanta, s'institucionalitzà aquest tipus d'estudis, amb la pràctica d'una Etnologia de salvament d'urgència. El focus central passava a ser l'estudi de les societats rurals franceses i l'Etnologia s'interessava predominantment per la tradició (Iniesta 1994:216-217). Pel cas d'Espanya, el mateix Joan Prat (1999) ha destacat que el concepte de Patrimoni etnològic és una herència dels folkloristes decimonònics que restringí el camp de la seva definició a l'èmfasi en elements rurals, en detriment dels urbans, a l'interès per les costums tradicionals front les modernes i, en general, a la valoració dels elements propis d'un passat pre-industrial, camperol i artesanal, per davant d'allò propi d'una societat industrialitzada i capitalista (Prat 1999:96).

Un altre exemple és el cas de Catalunya, a on de la fal·lera recol·lectora i l'esperit arxiver dels primers folkloristes es va passar a la tasca de recol·lecció i mostra d'objectes contextualitzats duta

³ Llorenç Prats, per exemple, defineix Patrimoni etnològic com "el conjunt de recursos culturals fruit de la diversitat cultural humana i formalitzats pel coneixement científic, com una gran memòria col·lectiva de la humanitat de cada poble (Prats 1995:28). Aquesta afirmació converteix patrimoni i cultura en sinònims, la qual cosa pot generar equívocs perquè el conjunt objecte de patrimonialització esdevé sempre una selecció més restringida que tot allò que es pot incloure en el concepte de cultura.

a terme per Ramon Violant i Simorra, els anys trenta i quaranta. Posteriorment es va viure un període d'allunyament de les institucions acadèmiques respecte dels museus, centres vitals de valoració del patrimoni. La democratització implicà una revifalla de la cultura popular, i que la festa i el museu es convertissin en formes de recuperació de l'espai públic i d'expressió d'identitats locals i regionals (Iniesta 1994:221-224). Posteriorment s'ha anat consolidant l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC), un projecte polític que vincula acadèmia, govern autonòmic i agents locals en el procés de valoració i difusió del patrimoni i, a través d'ell, de dinamització i desenvolupament local.

L'espina dorsal del projecte desenvolupat a Catalunya és, precisament, la implicació d'agents diversos. Un fet que s'havia donat també a França. En aquells cas, el procés d'institucionalització de la disciplina etnològica no va ser unilateral. L'acadèmia es va implicar en el desenvolupament de polítiques culturals, especialment a partir dels anys setanta, i aquesta implicació va contribuir a la definició política de la disciplina. Iniesta situa en aquest període una reflexió política i acadèmica sobre la definició del Patrimoni etnològic, que partia d'una crisi econòmica en relació a la qual "emanava una crisi de consciència social amb fortes repercussions sobre la representació col·lectiva del futur i sobre el significat social del passat". La conseqüència va ser un interès per un estudi etnològic ubicat en territori francès i que col·laborava en la va-

loració i promoció del patrimoni francès. Des dels anys vuitanta, el Patrimoni etnològic ha estat identificat en aquell país amb "el conjunt de les expressions materials i immaterials de cultures quotidianes dels diversos grups que componen la comunitat nacional francesa". Les polítiques culturals en matèria de patrimoni han anat lligades directament a la recerca, especialment pel que fa a la publicació de revistes i llibres (Iniesta 1994:217 i 220).

La definició de patrimoni etnològic que acabo de citar assenta les bases per definir un tipus particular de patrimoni que es pot emmarcar dins l'epígraf "patrimoni cultural". Com suggereix Antoni Ariño (2002), el patrimoni cultural es defineix, des de la segona meitat del segle XX, com tota manifestació o testimoni significatiu d'un grup humà, i inclou diversos tipus de béns materials i immaterials: creacions artístiques, béns arqueològics i béns etnològics. Aquest darrer tipus de béns engloba, segons la legislació espanyola, manifestacions tradicionals populars, enteses com a il·letrades, associades al folklore, i amb un valor fonamentalment històric. De fet, la legislació espanyola inclou el Patrimoni etnològic (denominat, en aquest cas, etnogràfic) dins de l'històric. Per altra banda, s'insisteix en el seu caràcter tradicional i en la seva transmissió consuetudinària (García 1998). En el cas concret del País Valencià, el Patrimoni etnològic es relaciona directament amb una idea de cultura i formes de vida tradicionals. Així, la llei 4/1998, de 11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià diu textualment:

Títol I, Capítol I, Article 1: El patrimoni cultural valencià està constituït pels béns mobles i immobles de valor històric, artístic i arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic, tècnic o de qualsevol altra naturalesa cultural, existents al territori de la Comunitat Valenciana o que, trobant-se fora d'aquest, siguen especialment representatius de la història i la cultura valenciana (...) També formen part del Patrimoni etnològic, les creacions, coneixements i pràctiques de la cultura tradicional valenciana (1998:17)

Títol II, Capítol III, Secció quarta (Règim dels béns immaterials d'interès cultural), Article 45: Aquelles activitats, coneixements, usos i tècniques que constitueixen les manifestacions més representatives i valuoses de la cultura i les maneres de vida tradicionals dels valencians seran declarats béns d'interès cultural (1998: 39).

El text fa referència a "valor etnològic", sense especificar en què consisteix aquest valor. Més endavant esmenta el Patrimoni etnològic en relació directa a elements caracteritzats com a immaterials i com a part de "cultura i maneres de vida tradicionals" o "cultura tradicional valenciana". Es podria entendre com a criteri de definició d'allò etnològic la qualificació de quelcom com a tradicional, i la inclusió de béns que resten fora d'aquells clarament inventariables sota la resta d'epígrafs (històric, artístic,

arquitectònic, arqueològic, etc...). De fet, els béns etnològics només apareixen quan es fa referència a béns immaterials, i sempre en relació al qualificatiu "tradicional".

En el text, el Patrimoni etnològic (i, més extensament el patrimoni cultural) es vincula directament a un territori i a un grup determinat, per tal com es considera que n'ha de ser representatiu. Allò "tradicional dels valencians" seria el que tindria, aleshores, valor etnològic. És a dir que els béns etnològics serien tots aquells propis de la manera de viure tradicional dels valencians. En la seva primera part ("manera de viure tradicional") aquesta definició podria portar a establir una equivalència entre Etnologia i Folklore, la qual cosa contradiria la definició d'Etnologia que hem fet més amunt. I ho faria, perquè ubicaria allò etnològic en el terreny d'un passat "tradicional", i la pràctica de l'Etnologia en l'estudi de la tradició, sense més. Per evitar aquesta contradicció, cal un enfocament metodològic i epistemològic que inclogui la pràctica investigadora en el present, i també la memòria i el record del passat i la visió que els subjectes tenen del seu entorn quotidià actual; el sentit que li donen. L'entrevista al vellet/a, al savi/a del poble, i l'acumulació d'elements recollits en tant que pertanyents a una descripció de la vida quotidiana passada no poden ser l'única via; el passat no és pas l'únic temps de conjugació que interessa a l'antropòleg social. La seva pròpia pràctica i els processos de patrimonialització s'estan donant en la dinàmica del present,

construint futur i interpretacions del passat i del propi present.

Investigació antropològica i patrimonialització

La definició de Patrimoni etnològic recollida per Iniesta i que hem citat més amunt, tenia com a suport la comunitat nacional composta per grups diversos, i consistia en les expressions materials i immaterials de les cultures quotidianes d'aquests grups. La quotidianitat implica un camp de significació que inclou tot allò experimentat i percebut a diari com a no extraordinari. Es tracta d'allò que quedaria fora d'una definició restringida i elitista de la cultura confeccionada d'obres d'art i un compendi de coneixements d'història, geografia, ciència, etc. En el procés de patrimonialització, aleshores, es dona un valor especial a allò quotidià, tot caracteritzant-ho com a representatiu d'un col·lectiu. Com suggereixen Agudo i Fernández de Paz, consisteix en ressenyar béns com d'especial significació dins d'un determinat context cultural, dotant-los de fort contingut ideològic com a símbol de referència identitària, la utilització del qual és susceptible de revisió i és sempre una manipulació ideològica (Agudo i Fernández de Paz 1999:8). Una manipulació, per altra banda, raonable si pensem que els símbols existeixen precisament perquè són manipulats, i per a ser-ho.

De fet, històricament, amb la construcció de l'Estat-nació modern, el patrimoni col·lectiu s'ha definit en relació a la identitat col·lectiva, i més particu-

larment, a la identitat nacional. L'acte de reconeixement i preservació d'un patrimoni representa una forma de patrimonialitzar cultura (Hernández 2002). De manera que el patrimoni esdevé una eina de reproducció simbòlica de la col·lectivitat, un recurs per a la referència a un "nosaltres", a través d'un discurs en el que es representa al grup a través d'una representació del que hom considera és part de la seva cultura. Com diu Montserrat Iniesta:

El concepte de patrimoni vehicula un discurs ideològic relatiu al col·lectiu social, mitjançant la selecció i marcatge "d'objectes", que són preservats del pas del temps, ordenats i mostrats, en nom del bé comú i a causa de la capacitat d'evocació de la col·lectivitat, allò que, en termes revolucionaris, expressava la nació (INIESTA 1994:18)

El patrimoni està, doncs, privat de sentit si no es refereix a un col·lectiu, i té una funció representativa que el diferencia de la cultura, sense més. Perquè quelcom sigui considerat Patrimoni etnològic s'ha d'haver donat abans un procés de selecció, investigació, conservació, difusió i restitució d'objectes, comportaments rituals, costums, interaccions i altres elements que els membres d'un grup social consideren propis d'un context sociocultural, en relació amb un determinat territori. Tots aquests elements obtenen un valor social com a recurs simbòlic o material pels membres d'un col·lectiu que els consideren dig-

nes de ser tractats de manera especial (Cruces 1998:82). Dit d'una altra manera, investigació, conservació, difusió i restitució són els passos en un procés general de valoració d'elements amb significat representatiu. Patrimonialitzar és construir de forma dinàmica una representació de pràctiques culturals, tot generant recursos a partir d'herència transmesa i d'innovació; de passat i de present (GARCÍA 1998:14). I en això els antropòlegs, com especialistes en el camp etnològic, hi tenim alguna cosa a dir.

El procés de patrimonialització no és resultat d'un trajecte atzarós, sinó de l'acció reflexiva d'agents concrets i de les seves valoracions i interessos. Com ha indicat Ariño (2002:45), és també un procés inestable perquè implica negociació entre grups d'identitats dinàmiques i fluïdes, i a on juguen diverses lògiques. Una adaptació d'una proposta de Cruces (1998:79-80) és útil per distingir les lògiques que intervenen: la del mercat, la de les institucions polítiques, la de la ciència i la del sentit comú. La primera, fa referència a béns escassos i que, com a tals, esdevenen prestigiosos. La lògica de les institucions polítiques (i particularment de les estatals i regionals) permet definir formalment i pública què és o no objecte de patrimonialització i quin tractament mereix. La ciència construeix el camp patrimonial en termes de coneixement, amb articulació de teories explicatives amb un marc abstracte de representació, de caràcter racional i acumulatiu. Aquesta darrera lògica, la del coneixement més enllà del

sentit comú, pot ser particularment enriquidora pels agents locals i pels subjectes de cara a establir prioritats de conservació i de difusió cultural, en la mesura que parteix de concebre el patrimoni com una representació construïda, i la patrimonialització com a procés dinàmic. Per últim, el sentit comú es regeix per referències a les coordenades espai/temps en les quals s'ubiquen els elements que són patrimonialitzats. En aquest punt és fonamental la seva naturalesa com a part d'un passat del qual es vol guardar una herència. En aquest cas es tracta dels criteris segons els quals els membres d'una societat, com a tals, consideren que una cosa és digna de formar part de la representació que es fan d'ells mateixos, i del que consideren és la seva cultura. Aquesta lògica del sentit comú està marcada actualment per un buit de sentit, pel risc de pèrdua d'orientació amb la desaparició de l'ancoratge del passat (Hernández 2001) i per la consegüent inseguretats respecte de la pròpia identitat i de la seva representació. El sentit comú es regeix, doncs, per la idea de la transmissió intergeneracional d'una herència cultural tradicional, en aquest context marcat per la incertesa.

A nivell local, la posada en pràctica d'aquestes lògiques és un procés històric en què participen diversos agents. Així, per exemple, associacions i centres d'estudis locals i ajuntaments democràtics han tingut molt a veure amb la recuperació de festes, llegendes i elements de la cultura popular en algunes zones de l'Estat espanyol, després del

Franquisme. En alguns casos aquest exercici de recuperació va representar un esforç per recobrar o instaurar símbols de la identitat local. Els agents centrals en aquesta tasca van ser, més que persones, estructures a partir de les quals es feu possible implementar polítiques d'abast local i regional (Matas i Bover 1997:22). Així, els anys vuitanta i noranta s'assentaren les bases per a l'establiment d'eixos prioritaris i planificació de les intervencions en el terreny del patrimoni en diverses Comunitats Autònomes.

Matas i Bover, des de la seva experiència en el cas de Catalunya, destaquen el paper d'agents diversos en iniciatives de patrimonialització que semblen efectuades mirant al passat, però que es fan amb clau de present i que impliquen una tasca de desenvolupament econòmic, de cara al futur. El patrimoni, en mans de la col·lectivitat, pot esdevenir un recurs quan genera activitats de difusió, i formació, i activitats econòmiques i de millora de condicions de vida dels habitants d'un territori. Amb tasques de formació es difon el coneixement d'un context sociocultural i històric i es pot generar participació en la valoració d'aquest coneixement, a la vegada que es pot facilitar la cohesió entre generacions per l'interès compartit pel passat, el present i el futur. El desenvolupament socioeconòmic pot veure's afavorit per la generació d'infraestructures i de serveis de cara a residents i visitants. I tot això des d'una gestió oberta del Patrimoni etnològic a empreses turístiques, associacions, ajunta-

ments..., i des d'una concepció integral que col·loca en un mateix pla diferents tipus de patrimoni. Els autors destaquen el cas del projecte "Gavarres: memòria i futur", a on patrimoni cultural i natural són tractats de forma conjunta per definir projectes de desenvolupament local (Matas i Bover 1997:26-27).

Tal com els hem definit fins aquí, els processos de patrimonialització van lligats a la definició d'identitats col·lectives en un determinat territori. És obvi, en aquest punt, que les institucions polítiques tenen un paper central com a agents en la patrimonialització. Les polítiques culturals i de patrimoni s'implementen sobre el territori de forma que es poden reproduir les representacions d'aquest i l'articulació territorial de diverses institucions hi té molt a veure. Si ens centrem en el cas del País Valencià, podem assajar algunes reflexions al respecte. El pes que hi tenen les tres províncies es reflecteix en la importància política de les Diputacions provincials. Aquest pes específic no es dona, per exemple, en el cas de Catalunya a on, a més, la Generalitat ha desenvolupat polítiques actives de coneixement i conservació del Patrimoni etnològic.

En el cas valencià, la Generalitat ha elaborat i publicat la llei sobre patrimoni a què fèiem referència més amunt, però no ha desenvolupat encara òrgans de coordinació d'iniciatives etnològiques en tot el territori. Pot ser que un dels problemes es trobi en la concepció política del territori mateix, en la seva articulació. En aquest sentit, la dificultat de definició d'un projecte polític col·-

lectiu particular es palesa en el desacord sobre el nom que es dóna a un mateix territori (País valencià, Comunitat valenciana, Regne de València...). L'acció en defensa del Patrimoni etnològic per part d'entitats que denominen el territori de manera diferent és, en una situació com aquesta, difícilment coordinable. El procés històric de construcció d'identitats i d'institucions polítiques i la concepció del territori tenen el seu corollari en el poc desenvolupament de polítiques coordinades en el terreny del patrimoni i en la manca de reconeixement i suport públics a agents i iniciatives en aquest camp. Ara per ara, en el País valencià, hi ha molta tasca a fer en aquest sentit.

Tot i les diferències que hi ha amb altres casos, pot ser interessant fer-hi una ullada per veure quines mesures s'estan prenent de cara a una patrimonialització assentada sobre una participació d'agents múltiples. A França, per exemple, s'ha creat la figura d'etnòleg regional, agent local en el coneixement i valoració del patrimoni, *in situ*. També hi ha hagut la convocatòria de programes de recerca en temes concrets. Per altra banda, hi ha una densa xarxa institucional de tractament del patrimoni en les diverses regions i a nivell estatal. A Mèxic es mostra una participació en la construcció d'una concepció hegemònica de cultura nacional. Així mateix, assistim a la definició d'un doble objecte: «cultures exòtiques» i «altres interiors», en les que s'articula la creació de museus etnològics o etnogràfics. La lògica científica i disciplinària té molt

a veure amb la construcció social dels patrimonis i en la definició de polítiques culturals i la creació d'òrgans administratius al respecte (INIESTA 1995). A Catalunya, el Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, creat per la Generalitat, coordina, conjuntament amb diverses entitats arreu del territori, programes de recerca per a un inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. Una de les línies prioritàries consisteix a promoure l'elaboració de projectes amb implicació d'agents locals (museus, centres d'estudis, associacions...) i món acadèmic, l'objectiu dels quals és investigar, conservar, difondre i restituir elements del Patrimoni etnològic de pobles i comarques arreu de Catalunya. La restitució es dóna en forma de creació d'exposicions, museus o publicacions. També hi ha hagut intents en la línia de crear un museu d'Etnologia que, ara per ara, no ha vist la llum.

No és casualitat que a on hi ha polítiques actives en el camp del patrimoni apareguin projectes de museus. El museu representa la institucionalització per excel·lència dels processos de patrimonialització. Esdevé tot un instrument de reproducció simbòlica de la societat en un context de dinàmica dialèctica de les hegemònies (Iniesta 1994:18). La selecció i conservació d'elements a patrimonialitzar, la difusió en un discurs i la seva restitució són possibles en un context en què interactuen agents amb més o menys poder. La patrimonialització té aleshores un caràcter eminentment polític. A nivell de tot l'Estat, per

exemple, es pot reconèixer una major valoració del patrimoni artístic i d'elements de la cultura d'elit, en la recent substitució del Museo Nacional de Antropología, pel Museo Nacional de la Moda. Així mateix, una comparació de les despeses que representen els museus d'art respecte de museus etnològics en diversos casos probablement evidenciarà tant el diferent preu com la valoració que es dona als diversos patrimonis. Dins la definició hegemònica dels patrimonis, probablement l'Etnològic no ocupa un lloc preponderant.

Al País Valencià, la descoordinació d'iniciatives ha estat una de les característiques del treball en el camp del Patrimoni etnològic, a la vegada que el món de l'Etnologia acadèmica (d'altra banda, poc institucionalitzat) ha estat lluny dels processos de patrimonialització⁴. Amb aquest desplaçament de l'Etnologia acadèmica es perden aportacions significatives. I és que la investigació antropològica sobre patrimoni no pot ser vista sinó amb el reconeixent dels antropòlegs (els acadèmics i els que no ho són) com a agents actius en els processos de patrimonialització.

La recerca en patrimoni té, com hem vist més amunt, quatre grans fases: investigació, conservació, difusió i restitució (Cruces 1998 citant Garcia 1993). La darrera etapa té un interès especial. La restitució resulta d'una negociació sobre allò que cal guardar, i sobre l'interès i el

valor de guardar-ho. I tot aquest treball es fa sobre la base de la reflexivitat en què la cultura pròpia és vista des de fora, en la seva representació, i en que els seus subjectes són capaços de veure's a ells mateixos. Tot el procés de patrimonialització escindeix objectes d'un fluxe de vida social per retornar-los després a ella, prèvia mediació de diversos agents per a la seva codificació i normalització (Cruces 1998:78). És aquí a on els antropòlegs tenim un paper específic, ja que disposem d'instruments per a la investigació sobre el patrimoni, per al seu millor coneixement, i també podem efectuar reflexions sobre el procés mateix de patrimonialització, per a la seva avaluació crítica i per a la millor implementació de polítiques al respecte.

La investigació antropològica implica a un subjecte que s'insereix en una realitat, conscient de la seva pròpia subjectivitat. És, ara per ara, una activitat reflexiva. L'antropòleg, com a subjecte, interacciona amb actors locals en un determinat territori. La recerca es localitza en un context sociocultural i en un determinat univers de significació de pràctiques, discursos i elements. Aquesta pràctica reflexiva, duta al terreny de la patrimonialització, ens habilita per endegar projectes en els quals es reconguin els múltiples agents en la tasca de definició i valoració dels patrimonis.

Per tant, la nostra feina passa no només per investigació i conservació, sinó

⁴ Resta per fer una reflexió detallada sobre el desenvolupament acadèmic de l'Antropologia Social i Cultural al País Valencià i la seva relació amb la investigació sobre Patrimoni Etnològic. El que en aquest article es suggereix constitueix només un assaig parcial de reflexió sobre una qüestió de resposta imprescindible.

també per restitució. Urgeix que com a investigadors reconeguem en el patrimoni un recurs en construcció. Per això cal una reflexió epistemològica i metodològica a on es tinguin en compte diversos criteris. D'entrada, és imprescindible la implicació d'agents locals que són els qui, en definitiva, reconeixen el patrimoni com a propi. Per altra part, els propis actors locals poden ser agents de dinamització i desenvolupament, tot donant vida al seu propi patrimoni, apropiant-se'l com a recurs. La creació d'un museu, d'una exposició, d'una publicació o de trobades o congressos a nivell local són formes de restitució. A més, cal reconèixer el "ethnos" que esdevé subjecte de restitució, perquè sense la referència al "ethnos" el Patrimoni etnològic no té sentit, i sense la implicació dels agents locals i la consideració del context social en el qual té significat, un element tendeix a ésser una cosa morta o, a tot estirar, artificialiosa.

El procés de patrimonialització és un procés dinàmic de creació de sentit, i una cosa semblant es pot dir de la pràctica investigadora. Per acabar aquest text, voldria plantejar algunes reflexions des de la meva experiència en dues recerques particulars en el terreny del patrimoni, a tall d'exemple de com poden confluir aquests dos processos.

*La fàbrica vella i l'Arxiu de la Memòria Oral Valenciana*⁵

Bona part del procés de patrimonialització tal i com l'hem presentat fins

aquí, implica la valoració d'elements en un procés de construcció quotidiana i activa de la identitat, en el present, mirant el passat i el futur. Aquest fet està present en els projectes "La fàbrica vella. Estudi etnogràfic de la indústria del tabac" i en el "Arxiu de la Memòria Oral valenciana. Museu de la Paraula". Els dos projectes parteixen d'iniciatives privades. En el primer cas, una família productora de Tabac a Sant Julià de Lòria (Andorra) posa en marxa la creació d'un museu del tabac en l'edifici que anteriorment servia com a fàbrica. L'equip d'antropòlegs que va treballar ho feu en contacte amb antics treballadors que van ser entrevistats i que van visitar la fàbrica després d'haver-la abandonat feia anys. També es va recollir material de l'arxiu familiar dels propietaris.

Tot plegat ha desembocat en l'obertura d'un museu que gira al voltant d'un producte emblemàtic de l'Andorra contemporània: el tabac. El projecte remet a un context sociocultural específic, i a un territori particular. La temàtica escollida no n'és independent. El tabac com a patrimoni esdevé símbol indestruïble de la memòria familiar dels antics propietaris de la fàbrica, però al mateix temps pot esdevenir un símbol de la identitat andorrana contemporània. A més, s'insereix indirectament en la institucionalització recent dels processos de patrimonialització a Andorra, des que, com a Estat independent, ha fundat un organisme públic destinat íntegrament a la investigació, conservació

⁵ Les taules annexes a aquest presenten alguns detalls tècnics sobre els dos projectes.

i restitució del patrimoni, amb una unitat destinada específicament al Patrimoni etnològic. La població local, en aquest cas, es beneficia indirectament d'un servei que s'ofereix als visitants de Sant Julià de Lòria, i hi han col·laborat activament algunes de les persones que treballaren a la fàbrica abans dels anys cinquanta del segle XX. Aleshores, el museu com a recurs s'insereix en la xarxa nacional andorrana de museus, però també en un entramat de recursos turístics com l'esquí i els centres termals, la qual cosa converteix el projecte en una iniciativa de desenvolupament.

El paper dels antropòlegs ha estat, en aquest cas, el de contactar amb els antics treballadors i d'ubicar la seva veu en el contingut museològic. Hi ha hagut també un treball documental centrat en l'entorn familiar a redós del qual va néixer i es va desenvolupar la fàbrica. Tot i que el projecte neix de la voluntat de conservació de la memòria per part d'una família concreta, la producció i distribució de tabac (i particularment el contraban) són temes recurrents no només en la memòria dels lauredians, sinó de gent d'arreu d'Andorra. L'aspecte concret de la distribució i, de fet, la producció mateixa de tabac, van íntimament lligats al caràcter d'Andorra com a país de frontera. La recerca ha tingut una aplicació directa com a recurs en la creació d'una infraestructura concreta (el museu), però el seu fonament original ha estat la centralitat de l'aspecte seleccionat per a la patrimonialització —el tabac— que propis i visitants poden reconèixer com un as-

pecte cultural característic d'una població, en un determinat territori.

L'altre projecte, l'Arxiu de la Memòria Oral Valenciana, Museu de la Paraula, procedeix també, però només en part, de fons privats. Primer Televisió Valenciana S.A. i després la Caja de Ahorros del Mediterráneo (CAM) han estat finançant la recerca des que començà, fa aproximadament quatre anys. La col·laboració en el projecte d'antropòlegs del món acadèmic és, però, recent. L'objectiu és recollir discursos contextualitzats en biografies individuals, però ubicats en el territori en el qual s'han compartit fets històrics i també formes d'activitat socio-econòmica. El propòsit original és generar un Arxiu per a ús científic i museològic.

Inicialment, i abans de la incorporació en l'equip de personal del Departament de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat de València, es va definir com una mostra de 1000 persones amb l'únic criteri de buscar la representativitat territorial en les entrevistes, i que es tractés meitat d'homes, meitat de dones, nascuts abans de 1933, i que haguessin viscut al País Valencià al menys trenta anys abans dels anys cinquanta. Amb la recerca es crea un conjunt d'enregistraments audiovisuals d'entrevistes sobre experiències viscu- des en els nivells familiar, laboral i comunitari/associatiu. Vivències que poden ser confluents, i que han articulat l'existència social de cada persona entrevistada, en un territori particular. Els enregistraments són transcrits i el seu contingut es fragmenta segons una clas-

sificació temàtica i uns descriptors. Posteriorment els fragments s'han d'incorporar a una base de dades que podrà ser consultable públicament.

L'atractiu del projecte i la seva raó de naixement passa per la memòria i el seu valor sentimental. Però hi ha algunes contradiccions fruit de condicionants de caràcter metodològic. Per exemple, l'amplitud temàtica i l'obligació plantejada d'entrevistar gent en totes les poblacions del país dificulten el treball. La primera dilueix els esforços i fragmenta excessivament els continguts, a l'hora que converteix les entrevistes en relats puntuals de vegades desconectats entre ells. Excepte en alguns casos en què es realitzen històries de vida més aprofundides, amb una o dos trobades més amb l'informant, les entrevistes acaben convertint-se en unitats gairebé independents en què es toquen diverses qüestions seguint el fil del cicle vital de la persona entrevistada. Pel que fa el condicionant d'entrevistar gent de totes les poblacions, contribueix també a fragmentar la informació perquè moltes vegades no es pot entrevistar més que una sola persona en un poble, amb la qual cosa es condiona el criteri temàtic al geogràfic, i es contribueix novament a desconectar les persones entrevistades entre elles.

Aquestes dificultats metodològiques són l'herència d'un projecte dissenyat amb anterioritat a la constitució de l'actual equip d'investigadors, format per tèc-

nics de la UV i del SIECT⁶. Les reflexions que aquí es reflecteixen estan sorgint en el propi equip per tal de millorar la recerca. S'està manejant la possibilitat de perfilar temes específics sobre els quals focalitzar esforços. La distribució mostral pel territori entronca amb una concepció política considera que el territori el constitueixen ajuntaments. Qui va dissenyar el projecte el va oferir a la Diputació de València amb coneixement que aquesta institució es podria identificar amb un territori definit com dividit en províncies formades per pobles, amb diputació i ajuntaments en relació directa. Per això es considerarà prioritari que cada poble estigues representat en la mostra.

Per altra part, el que s'obté, és, fins ara, una visió general amb una intervenció relativament passiva dels actors considerats com a «informants». Els contactes efectuats amb agents locals tenen com a finalitat la recerca de persones adients per a les entrevistes i un millor coneixement del territori, però no hi ha un contacte amb elles en tant que agents patrimonialitzadors.

El projecte, doncs, presenta una definició d'unitats temàtiques i del territori de caràcter fonamentalment extensiu, feta sobre la base d'una concepció política en què la unitat més gran es considera que és la província. Els agents actius a tenir en compte són, inicialment, de caràcter polític, tècnic i acadèmic. Per tal de superar totes aquestes

⁶ Servei d'Investigació en Etnologia i Cultura Tradicional, del Museu de Prehistòria i de les Cultures de València, integrat en la Diputació Provincial de València.

qüestions, s'està revisant la definició d'unitats temàtiques i la seva aplicació territorial, i s'està plantejant com a possibilitat el coneixement d'iniciatives de patrimonialització que s'estan donant sobre el territori. Es tractaria de recollir i incorporar projectes sostinguts per la població local tot reconeixent el seu caràcter actiu. El seu paper seria de productors d'iniciatives que generarien materials per l'arxiu. Així, el projecte no es limitaria a recollir narracions enregistrades, sinó que col·laboraria en la dinamització de propostes de recerca etnològica i en la implicació en elles de la població local. Es tractaria, en definitiva, de reconèixer l'agència de la pròpia investigació i de la població local, en el procés de patrimonialització. Una altra qüestió és que en altres Comunitats Autònomes s'estan promovent esforços en aquesta línia des d'organismes creats pels governs autonòmics. En aquest sentit, aquest projecte topa amb problemàtiques vinculades al desenvolupament de l'Etnologia al País Valencià, i al desenvolupament de les polítiques de patrimoni particularment en el camp de l'Etnologia.

Cada projecte d'investigació particular desperta, en definitiva, reflexions que entronquen amb la patrimonialització com a procés en què participen múltiples agents. El primer projecte d'investigació que he presentat breument té l'avantatge de focalitzar els esforços en una temàtica que és identificada fàcilment amb un determinat "ethnos" en un territori particular. D'altra banda, tot i ser un projecte privat, s'emmarca en una

promoció política patrimonial més àmplia, i ofereix perspectives de futur de cara al desenvolupament local. El segon projecte presenta dificultats en la relació entre patrimoni i col·lectiu, i en la definició clara d'una finalitat que es vinculi amb l'agència de les persones que han de reconèixer com a propi un patrimoni. Però, a més, es dona en un context de manca de polítiques de patrimoni etnològic clarament articulades i coordinades a nivell de tot un país. La memòria biogràfica té possibilitats com a patrimoni col·lectiu, però la seva definició com a tal s'emmarca en un procés en què cal definir agències en un territori particular.

Conclusions: recerca, patrimoni i desenvolupament

Hem definit l'Etnologia com a investigació de processos socials i culturals, i el patrimoni com a resultat, precisament, d'un procés de construcció sociocultural. El Patrimoni etnològic, particularment, és una part del patrimoni cultural que inclou el conjunt de les expressions materials i immaterials de cultures quotidianes dels diversos grups que componen una determinada comunitat. La seva definició és el resultat d'un procés dinàmic en què actuen associacions, centres d'estudis, museus, entitats polítiques locals i supralocals i científics. La promulgació de lleis que regulen la definició i usos del patrimoni és la primera via de política per la patrimonialització. En segon lloc, hi ha la creació d'organismes i institucions que promouen activament la investigació, conser-

vació, difusió i restitució del patrimoni. En aquest segon punt un dels aspectes a promocionar és la relació entre el món acadèmic i la resta d'agents implicats en la patrimonialització.

Cruces (1998) afirma que la definició del subjecte de restitució patrimonial és un acte polític en què es consideren o no legítimes les representacions proposades com a patrimoni. En darre- ra instància, amb la patrimonialització es dóna legitimitat a símbols, imatges i representacions, reconegudes com a pròpies d'un grup de referència. És, doncs, una tasca vinculada a la construcció d'identitat i a la relació entre territori i comunitat. Hem vist, de dues recerques específiques, que la funció representativa del patrimoni està assegurada en un cas, mentre que en l'altre hi ha encara molta tasca a fer. A banda de la qüestió metodològica, un element central és la definició que es fa del territori, i la manera com la investigació s'hi articula. I en aquest punt conflueixen responsabilitats de caràcter polític. La investigació antropològica participa, en qualsevol cas, en els processos de patrimonialització, però en cada cas ho fa de forma diferent. En el cas de la fàbrica vella, hi ha una articulació de projectes i una restitució clarament definida. En l'altre cas hi ha indefinicions re-

lacionades (entre altres coses) amb al procés de construcció d'una comunitat política i d'una identitat específica al País Valencià. Un fet, per altra banda, relacionat amb la manca, fins ara, d'una política global de patrimoni etnològic al País Valencià i amb el distanciament de l'Etnologia acadèmica respecte dels processos de patrimonialització etnològica.

Tota recerca etnològica implica que es restitueixi d'alguna manera allò que ha pres a uns subjectes amb els quals ha quedat en deute. Això pot ser possible quan es dóna al patrimoni un valor en tant que element de representació comunitària i en tant que quelcom que incentiva activitats de desenvolupament socioeconòmic. La voluntat de preservar la tradició i la memòria, unida a aquest doble interès, pot motivar iniciatives públiques i cívi- ques fetes a nivell local, comarcal, regional, i amb col·laboració d'agents polítics i acadèmics, entre d'altres. Podria ser un bon punt de partida per a una recerca etnològica intensiva i rigorosa en el camp del patrimoni, lligada a processos de dinamització sociocultural. La investigació antropològica en Patrimoni pot adquirir, d'aquesta manera, una doble dimensió com a part d'una activitat científica i com a forma de compromís amb el desenvolupament social i cultural en un determinat territori i per a una societat.

ASPECTES	"ARXIU DE LA MEMÒRIA ORAL VALENCIANA. MUSEU DE LA PARAULA"	"LA FÀBRICA VELLA. ESTUDI ETNOGRÀFIC DE LA INDÚSTRIA DEL TABAC"
Objectius	<p>Objectiu general: creació d'un Arxiu de Memòria Oral de les persones residents des de 1920-30 al País Valencià, i nascudes abans de 1933, per a ús museològic o per part d'investigadors.</p> <p>Objectius específics: 1) Realitzar entrevistes de caire biogràfic d'experiències viscudes en els nivells familiar, laboral i comunitari/associatiu; 2) Fer algunes històries de vida focalitzades en temes d'una guia de treball preestablerta; 3) Facilitar assessorament tècnic i metodològic per a recerques sobre memòria oral a nivell local i comarcal; 4) Incorporar material de memòria oral de projectes realitzats des de l'àmbit local o comarcal; 5) Elaborar un tresaurer per a la classificació dels enregistraments; 6) Crear amb els materials una base de dades consultable a Internet; 7) Realització de projectes específics de recerca, per part de membres de l'equip.</p>	<p>Objectiu general: descriure els processos de producció i distribució del tabac i tot el que s'hi relaciona i ubicar-ho en el seu context cultural.</p> <p>Objectius específics: 1) Aproximació general a la història de la producció del tabac i específica per al cas d'Andorra; 2) Descripció dels processos relacionats amb el conreu i fabricació del tabac; 3) Aproximació a la història de la família de propietaris i de la fàbrica com a espai productiu; 4) Obtenir un perfil dels treballadors i saber el significat que tenia la fàbrica per a ells; 6) Descriure la distribució i, particularment, el contraban i el seu paper en el funcionament i manteniment de la fàbrica.</p>
Finançament i propòsits	<p>Treball etnogràfic per encàrrec de la Diputació de València, amb finançament d'una entitat bancària. Propòsit de crear un Arxiu per al seu ús científic i museològic i dinamització de propostes de recerca emològica en els nivells local i comarcal.</p>	<p>Treball de documentació fet per encàrrec dels propietaris d'una antiga fàbrica, a través d'una Fundació, amb intenció de crear un museu del tabac.</p>
Metodologia i tècniques	<p>Entrevistes de caire biogràfic o enfocades envers algun tema específic (relacionat amb unitats temàtiques d'una guia de treball) i històries de vida. Classificació d'informació seguint una guia de treball.</p> <p>Recerca bibliogràfica i estadística, i contacte amb especialistes locals i comarcals per tal d'obtenir un perfil socioeconòmic i històric de cada comarca, i així contextualitzar les entrevistes.</p> <p>Selecció mostral territorialment representativa, en funció del tamany de cada població. El perfil socioeconòmic dels entrevistats és divers i només relativament representatiu d'acord amb el perfil de cada comarca. En l'equip d'investigació una persona es dedica exclusivament a la prospecció.</p>	<p>Treball de camp etnogràfic, amb: 1) Entrevistes de caire biogràfic a persones vinculades a la fàbrica; 2) Observació de conreu i producció; 3) Reconstrucció, a través d'entrevistes <i>in situ</i>, de l'espai productiu i les tasques que s'efectuaven; 4) Filmacions de vídeo sobre conreu, assecat de tabac i destrucció de la matèria de baixa qualitat. Ús de guies de treball i guions.</p> <p>Recerca d'arxius: 1) Inventari de l'arxiu familiar dels propietaris; 2) Consulta de documents escrits i d'imatge a l'Arxiu Nacional d'Andorra.</p> <p>Recerca bibliogràfica.</p>
Personal i durada de la investigació	<p>Primera fase (un any) d'entrevistes pilot, sense col·laboració de membres del Departament de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat de València. Posteriorment, dues fases d'un any i sis mesos, respectivament, amb personal de la UV.</p> <p>Equip: Dos operadors de càmera, un professor del Taller d'Audiovisuals i un professor d'Antropologia, tres entrevistadors, una prospectora i un especialista en arxius, per part de la UV, i un entrevistador i una conservadora per part del SIECT, servei etnològic del Museu de Prehistòria i de les Cultures de la Diputació de València. A més hi ha una empresa treballant en la postproducció i l'edició digital dels materials.</p>	<p>Equip: dos antropòlegs fent tasques etnogràfiques durant un total de sis mesos.</p> <p>Col·laboració d'un professional de filmació d'imatges i de qui aleshores era responsable del futur museu.</p>
Resultats i aplicabilitat	<p>Del treball en resulta una base de dades i les transcripcions íntegres de les entrevistes.</p> <p>L'aplicació del treball va lligada a l'ús de l'Arxiu per a recerca de dades, i del material audiovisual per a exposicions i documentals. Es preveu col·laborar en la valoració del patrimoni recolzant tasques dutes a terme en els nivells local i comarcal.</p> <p>Es preveu crear publicacions i documents d'investigació per part dels membres de l'equip.</p>	<p>Del treball en van resultar un informe, un inventari d'arxius familiar i diverses cintes de vídeo, material que no ha estat publicat, i que ha servit per donar continguts al projecte museològic que han dut a la pràctica tècnics especialitzats en museologia.</p> <p>Després de la recerca, la publicació queda pendent. El museu del tabac va obrir la tardor de 2003.</p>

Bibliografia

- AGUDO, Juan i E. FERNÁNDEZ DE PAZ (1999): "Patrimonio cultural y museología: significados y contenido", en AGUDO, Juan i E. FERNÁNDEZ DE PAZ (coords), *Patrimonio cultural y museología*, Santiago de Compostela, FAAEE, pp.7-15.
- ARIÑO, Antonio (1997), *Sociología de la cultura. La constitución simbólica de la sociedad*, Barcelona; Ariel.
- ARIÑO, Antonio (2002): «La expansión del patrimonio cultural», en *Revista de Occidente*, 250:129-150.
- BARNARD, Alan i Jonathan SPENCER (eds.), *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*, London; Routledge.
- BOYA, Josep Maria (1995): "Museus, museòlegs i Patrimoni etnològic", a CALVO, Lluís i Josep MAÑÀ (eds), *De l'ahir i de l'avui. El Patrimoni etnològic de Catalunya*, Barcelona; Departament de cultura de la Generalitat de Catalunya, pp. 36-39.
- CRUCES, Francisco (1998): "Problemas en torno a la restitución del patrimonio. Una visión desde la antropología", a *Política y Sociedad*, 27:77-87.
- GARCÍA GARCÍA, José Luis (1998): "De la cultura como patrimonio al patrimonio cultural", a *Política y Sociedad*, 27:9-20.
- HERNÁNDEZ i MARTÍ, Gil-Manuel (2001): "La globalización del patrimonio: una reflexión sobre la reconstrucción de la tradición en la modernidad tardía", comunicació inèdita presentada al VII Congreso Español de Sociología, Salamanca, setembre de 2001, Grup 25, *Sociología de la Cultura y las Artes*.
- HERNÁNDEZ i MARTÍ, Gil-Manuel (2002), *La modernitat globalitzada. Anàlisi de l'entorn social*, València; Tirant lo Blanch.
- INIESTA i GONZÀLEZ, Montserrat (1994): *Els gabinets del món. Antropologia, museus i museologies*, Lleida; Pagès editors.
- INIESTA i GONZÀLEZ, Montserrat (1995): *Els referents internacionals del Patrimoni etnològic*, a CALVO, Lluís i Josep MAÑÀ (eds): *De l'ahir i de l'avui. El Patrimoni etnològic de Catalunya*, Barcelona; Departament de cultura de la Generalitat de Catalunya, pp. 30-35.
- GENERALITAT VALENCIANA (1999): "Llei 4/1998, de 11 de juny, del Patrimoni Cultural valencià de la Generalitat", *Sèrie Textos Legals*, 146; València; Conselleria de Presidència.
- LÉVI-STRAUSS, Claude (1976): "Las tres fuentes de la reflexión etnológica", a *La antropología como ciencia*, Barcelona; Anagrama, pp.15-23.
- LÉVI-STRAUSS, Claude (1979), *Antropología estructural*, México; Siglo XXI.
- PRAT, Joan (1999): "Folklore, cultura popular y patrimonio. Sobre viejas y nuevas pasiones identitarias", a *Arxius. Revista de Sociologia*, 3:87-109.

PRATS, Llorenç (1993): "El estudio y la gestión del patrimonio etnológico en España. El caso de Cataluña", a PRATS, Llorenç i Montserrat INIESTA

GONZÁLEZ (coords.), *El patrimonio etnológico. Actas del VI Congreso de Antropología*, Tenerife, FAAEE; ACA, pp.151-163.